

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELME ÉLLÁTÓ BIZTOSHELYETTES

Ügyszám: AJB-4229/2023.

A jövő nemzedékek szószólójának javaslata a természetvédelmi oltalom alatt álló fajok pénzben kifejezett értékének növelésére

Magyarország Alaptörvénye és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) alapján a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettesként kiemelt feladatom, hogy figyelemmel kísérjem a jövő nemzedékek érdekeinek érvényesülését, és ezzel kapcsolatos tapasztalataimról rendszeres tájékoztatást nyújtsak. Ennek keretén belül javaslatot tehetek a jövő nemzedékek jogait érintő jogszabályok megalkotására, módosítására, megfogalmazva az Alaptörvényből és vonatkozó jogszabályokból fakadó alapjogi kereteket, felhívva a jogalkotó, illetve egyes intézmények és a nyilvánosság figyelmét a nemzet közös örökségének megőrzését célzó teendőkre.

Több szakmai műhelytalálkozón, konferencián, továbbképzésen (bírák, ügyészek, nyomozók, egyetemi professzorok) elhangzott véleményből kiindulva, az Ajbt 3. § (1) bekezdés g) pontjában biztosított jogköröm – és a jövő nemzedékek jogainak érintettsége – alapján fogalmazom meg javaslatomat a természetvédelmi oltalom alatt álló¹ fajok pénzben kifejezett értékének növelésére, hiszen a jelenlegi értékek már messze nem felelnek meg az eredeti céloknak. Mivel ezen fajok pénzben kifejezett értéke számos hatósági és bírósági eljárás alapjául szolgál, így adott esetben meghatározó lehet a tényállás minősítése, súlyossága tekintetében vagy a jogkövetkezmény mértékére nézve. Erre tekintettel ezt az értéket a fajok *valós* értékének, ökológiai szerepének megfelelően szükséges meghatározni, ezáltal társadalmi, gazdasági helyzetüket megerősíteni, jelentőségükhöz igazítani.

I. Alapjogi keretek

A Magyarország Alaptörvényében foglalt Nemzeti Hitvallás szerint „*vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.*”

Az Alaptörvény P) cikke szerint „*(a) természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.*” Az Alaptörvény fenti nem taxatív felsorolásában **kiemelten szerepel a biológiai sokféleség, külön nevesítve a honos növény- és állatfajok – mint a nemzet közös örökségének részei – védelmének kötelezettségét.** Az Alaptörvény XX. cikke alapján *mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez*, melynek érvényesülését Magyarország többek között a környezet védelmének

¹ Természetvédelmi oltalom alatt álló fajok alatt a hazai jogszabályok alapján védett vagy fokozottan védett, az uniós jog alapján közösségi jelentőségű, továbbá a nemzetközi természetvédelmi egyezmények alapján oltalom alatt álló fajokat értem, lásd a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet hatálya alá tartozó fajokat.

biztosításával segíti elő. Az Alaptörvény XXI. cikke deklarálja, hogy Magyarország elismeri és érvényesíti ***mindenki jogát az egészséges környezethez.***

A hivatkozott Alaptörvényi rendelkezések egymással szorosan összefüggenek, hiszen egészséges környezet nem képzelhető el a P) cikkben rögzített, a nemzet közös örökségébe tartozó értékek – köztük a biodiverzitás – védelme nélkül, ahogyan a biológiai sokféleség sem tartható fenn egy leromlott állapotú környezetben. A biológiai sokféleség és a zavartalan természeti rendszerek léte és megfelelő, hatékony védelme nagyban hozzájárul az egészséges környezet biztosításához. Az egészséges környezetnek pedig ugyanúgy eleme a testileg és lelkileg egészséges ember, mint a megfelelő összetételű és minőségű élővilág, és e kettő egymásra kölcsönösen visszahat.

Az Alkotmánybíróság több esetben – kiemelten a 28/2017. (X. 25.) AB határozatában – utal a biológiai sokféleség megőrzésének tudományos jelentőségére, illetőleg a biológiai sokféleség jelenlegi állapotára és tendenciáira. A biológiai sokféleség csökkenésének trendjét valamennyi szakmai mutató egyértelműen alátámasztja globális, európai és magyarországi szinten egyaránt.

Márpedig a biológiai sokféleség nagyarányú csökkenésének következményei számos szempontból súlyosan veszélyeztetik az emberi jogokat. A biodiverzitás állapota ugyanis befolyásolja az egészséges környezet összetevőit, így annak romlása veszélyeztetheti az élethez, az egészséghez, az élelmiszerhez, a biztonságos ivóvízhez fűződő alapvető jogokat is. A környezet állapotát tükröző táji adottságokon keresztül érintettek lehetnek akár a művelődéshez, a kultúrához fűződő alapvető jogok vagy a részvételi jogosultságok, diszkriminációs tilalmak is.² A biológiai sokféleség megőrzésétől függ a természet által nyújtott mindazon szolgáltatások fennmaradása, amelyek szerepét többnyire csak akkor érzékeljük, amikor azokat részben vagy egészben elveszítjük. A biológiai sokféleség erőforrásai, valamint az ökoszisztéma-szolgáltatások jelentős mértékben hozzájárulnak társadalmunk és gazdaságunk alapjainak biztosításához. Ezek azok a pillérek, amelyekre civilizációnkat építjük.

Ehhez kapcsolódóan az Alkotmánybíróság megállapította, hogy *„A biológiai sokféleség és a vele összefüggő ökoszisztémák csökkenése közvetlenül kihat magára az emberi életre. [...] A Föld ökoszisztémái az emberiségnek számtalan előnyt nyújtanak javak és szolgáltatások formájában. Az ökoszisztémák által termelt javak közé tartoznak az élelmiszerek, a víz, vagy éppen a tüzelőanyagok, míg a szolgáltatások négy különböző csoportba sorolhatóak. Az ellátó szolgáltatások magukat a javakat szolgáltatják. A szabályozó szolgáltatások irányítják az éghajlatot és csapadékmennyiséget, a hulladékképződést és a betegségek terjedését. A kulturális szolgáltatások közé tartozik egyebek között a rekreációs célok biztosítása, míg a támogató szolgáltatások magukban foglalják a talajképződést, a fotoszintézist és a tápanyagok körforgását is (részletesen: Ecosystem and Human Well-Being: Scenarios. Millennium Ecosystem Assessment, 2005, különösen 4.1. Biodiversity and Its Assessment). [...] Ebből következően, amennyiben a biodiverzitás és a természet által nyújtott szolgáltatások elérhetősége csökken, az emberi élet létfeltételei szűnhetnek meg, ugyanis mind az alapvető anyagi szükségletek kielégítése (tisztá víz, táplálék, tiszta levegő), mind pedig az egészségvédő funkció (mentális és fizikai) sérül.”*³

Fentiek tudatában az ENSZ Közgyűlése 2022 nyarán az emberi jogok sorába emelte a tiszta, egészséges és fenntartható környezethez való jogot. Az ENSZ

² A jövő nemzedékek szószólójának elvi állásfoglalása a Táj Nemzetközi Napja alkalmából a táj és a táj védelme, kezelése és tervezése szabályozásának alapjogi vetületeiről, https://www.ajbh.hu/documents/10180/2896961/T%C3%A1j+Nemzetk%C3%B6zi+Nap+2021_elvi+%C3%A1ll%C3%A1sfogl%C3%A1s.pdf/d9ed17c2-b482-bd5f-3a4c-9a54e4530f66?t=1634725673966

³ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [20]

Közügyülésének határozata történelmi jelentőségű a környezetvédelem számára és jelentős lépés a környezeti perek emberi jogi alapú megközelítése szempontjából is. Bár az ENSZ Közügyülésének határozata jogilag nem kötelező erejű döntés, mégis erős politikai és szimbolikus üzenetet hordoz, ezáltal erősítheti és formálhatja a jövőbeli nemzetközi környezetvédelmi normákat, valamint katalizátorul szolgálhat a jövőbeli környezet- és éghajlatvédelmi cselekvésekhez. Ehhez azonban szükséges, hogy nemzeti, regionális és nemzetközi szinten erős végrehajtási mechanizmussal, valamint ambiciózus szakpolitikával és új, hatékony nemzetközi végrehajtási eszközökkel párosuljon a döntés.

„Mind az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésén alapuló, a környezet és azon belül is a biológiai sokféleség védelmére vonatkozó kötelezettségből, mind pedig a Magyarország által a környezet és a biológiai sokféleség megóvása érdekében vállalt nemzetközi kötelezettségből az következik, hogy a magyar államot a biológiai sokféleség megőrzése érdekében aktív cselekvési (jogalkotási) kötelezettség is terheli.”⁴

A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása érdekében a leginkább kézenfekvő állami intézkedés a védett természeti területek, valamint a Natura 2000 területek kijelölése. Ezen túlmenően azonban az egyes fajok, fajcsoportok védelmén keresztül is számottevő eredményt lehet elérni. Ahogyan az Alkotmánybíróság megerősítette, „(a) fajok sokszínűsége megőrzésének kötelezettsége nem csupán azért fontos, mert azok az emberi tevékenység használatába állítható, kiaknázható erőforrásokként értelmezhetők, hanem önmagukban is értékesek és védelemre méltóak.”⁵

A védett növény- és állatfaj egyede, továbbá a védett ásványi képződmény állami tulajdonban áll.⁶ Az Alaptörvény a magyar állam és az önkormányzatok tulajdonát nemzeti vagyónként határozza meg, és ezzel összhangban állapítja meg az azzal való gazdálkodás célját: „a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele.”⁷ Ennek megfelelően a nemzeti vagyon értékének, azaz a természetvédelmi oltalom alatt álló fajok értékének meghatározásakor tulajdonképpen az állam tulajdonában álló vagyonelemek értékét határozza meg a miniszter, figyelemmel arra is, hogy az a közösség, a nemzet javát, illetve a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét szolgálja.

Az államot fokozott gondossági kötelezettség terheli a természeti örökség védelme tekintetében, így a szakpolitikák kialakításakor, jogszabályok megalkotásakor is ennek figyelembevételével kell eljárni. Hangsúlyozni kívánom, hogy a természetvédelmi szempontból értékes területek, élőhelyek védelme mellett a fajok védelmére is kellő figyelmet kell fordítani, hiszen ezek együttes alkalmazása révén biztosíthatók a védelmi célkitűzések. Mivel jövőnk és jólétünk jelentős mértékben függ a biológiai sokféleségtől, ezért kulcsfontosságú, hogy megtegyünk mindent a védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése érdekében.

II. Jogszabályi elemzés

A természetvédelem egyik alapvető célja és feladata a veszélyeztetett növény- és állatfajok védelme. A fajok védelmét világszerte jogszabályok és egyezmények biztosítják.

⁴ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [44]

⁵ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [35]

⁶ Tvt. 68. § (2) bekezdés

⁷ Alaptörvény 38. cikke

Magyarországon is léteznek a megfelelő jogszabályok, valamint a legtöbb nemzetközi természet- és környezetvédelmi egyezményhez hazánk is csatlakozott.

Bár hazánkban már az 1883-as vadászati törvény tiltotta számos madárfaj elejtését⁸, az első fajokat védetté nyilvánító jogszabálynak az 1901-ben született, 24655/VII. 1. számú FM körrendelet⁹ tekintjük. Ez 132 madár-, illetve 30 emlősfaj számára biztosított védelmet, elismerve azt, hogy e fajok a mezőgazdaság számára hasznos szervezetek. Magyarországon a világon az elsők között, 1912-ben kerültek – valóban mai értelemben vett természetvédelmi okokból – védelem alá madárfajok.¹⁰ Jelenleg 782 növény-, illetve 1193 állatfaj élvez védelmet hazánkban, amelyekből 87 növény- és 186 állatfaj fokozottan védett. Ezen túlmenően természetvédelmi oltalom alatt áll 17 zuzmófaj, 58 gombafaj és 6 fészeképítő hangyafaj bolya.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) rendelkezései szerint¹¹ **a természetvédelemért felelős miniszter kapott felhatalmazást arra, hogy rendeletben (a továbbiakban: 13/2001. KöM rendelet)¹² állapítsa meg a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokat, valamint egyedeik pénzben kifejezett értékét, továbbá az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok körét, az ezekre vonatkozó szabályokat, illetve a rendszeresen hasznosított védett állatfajokra vonatkozó külön szabályokat is.**

A Tvt. alapján kiemelt oltalmuk biztosítása érdekében védetté kell nyilvánítani a tudományos, kulturális, esztétikai, oktatási, gazdasági és más közérdekből, valamint a biológiai sokféleség megőrzése céljából arra érdemes vadon élő szervezeteket, azaz az állat-, növény-, gomba- és zuzmófajokat, életközösségeiket, továbbá termő-, tartózkodó- és élőhelyeiket. E kiemelt oltalom a védetté nyilvánítással jön létre. Fajokat védetté lehet nyilvánítani ritkaságuk, veszélyeztetettségük, szépségük vagy az életközösségekben betöltött kulcsszerepük miatt is. A Pannon biogeográfiai régióban, ahová Magyarország is tartozik, számos faj endemikus, ami azt jelenti, hogy ezek bennszülött növény- vagy állatfajok és csak ezen a behatárolt földrajzi területen fordulnak elő, máshol nem, ezért védelmük kiemelt fontosságú. Amennyiben egy védett természeti érték védelme csak különleges intézkedésekkel biztosítható, a természeti értéket **fokozottan védetté kell nyilvánítani.**

Alapjogi vetületben, a jövő nemzedékek érdekeinek védelme szempontjából a védetté nyilvánítás végeredményben a jelen generáció által vállalt felelősséget megjelenítő döntés, mely szerint a szóban forgó értékeket az elkövetkezendő generációk számára kiemelten fontos védeni, fenntartani és megőrizni.

Mivel a fajoknak nagyon sokféle szerepe lehet az életközösségekben, így egyetlen faj eltűnése további fajok megmaradását is veszélyeztetheti, sőt akár azok eltűnését is kiválthatja. Egyes fajok sokrétű ökológiai szerepükből fakadóan nagyban befolyásolják a velük együtt élő

⁸ A vadászatról szóló 1883. évi XX. törvénycikk „9. § Az általános vadászati tilalom tart február hó 1-től augusztus hó 15-ig, mely idő alatt hajtókutyákkal (kopó, tacsó, agár, komondor, vagy egyéb hajtó-ebbel) egyáltalán nem szabad vadászni.

Ettől eltérőleg tilos a vadászat:

h) éneklő madárra minden időben;

i) minden más madárra a 11. és 12. §-ban meghatározott kivételekkel február hó 1-től augusztus hó 15-ig; a tilalmi időszak alatt sem a vadak fiait elfogni, sem a madarak fészkeit szándékosan érinteni vagy tojásaikat elszedni nem szabad, kivéteven ez alól azon tulajdonosok vagy bérlők, kik a tojást ép a vadtenyésztés céljából szedik.”

⁹ https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1901/?pg=310&layout=s

¹⁰ Nagy és kis kócsag, az üstökösgém, a batla és a kanalasgém.

¹¹ Tvt. 24. § (2) bekezdése, 44. § (4) bekezdése, 69. § (3) bekezdése, továbbá 85. § b) pontja alapján.

¹² A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet.

más fajok életkörülményeit is, és hozzájárulnak egy terület biológiai sokféleségének növeléséhez.

Hazánkban a természetvédelméért felelős miniszter a védelemben részesítendő fajok körének meghatározásakor minden fajhoz pénzben kifejezett értéket is rendel.

Bár nincs két egyező természeti rendszer, a természeti értékek egyedisége miatt nem létezik két egyforma faj, sőt nem is lehet azokat összehasonlítani, a fajok pénzben kifejezett értékének meghatározásával mégis szükséges erre törekedni, hiszen **a pénzbeli értékelés számszerűsíthetővé teheti az egyes fajok értékét, ezáltal érzékelhetővé, felfoghatóvá, összehasonlíthatóvá válnak, és lehetőség nyílik vagyonelemként való számbavételükre.** Ezen túlmenően a pénzben kifejezett érték közvetve utalhat e fajok fontosságára, védettségi státusára, veszélyeztetettségének mértékére is, feltéve, hogy az értékek megfelelően kerülnek meghatározásra a gazdaságban forgó egyéb áruk és szolgáltatások értékéhez képest és megfelelő időközönként aktualizálásukat is elvégzik.

A fajok egyedeinek pénzben kifejezett értéke az egyes fajok természetvédelmi szempontú helyzetének értékelése alapján kerül meghatározásra, azzal az alapvető céllal, hogy jelezze a faj természetvédelmi helyét a természetvédelmi kezelés szempontjából, és jogsértés esetén annak súlya meghatározható legyen. A pénzben kifejezett érték alapján köteles például a hatóság természetvédelmi bírságot kiszabni¹³, illetve az eljáró szerv meghatározni, hogy az adott fajjal kapcsolatos vagy fajt érintő tevékenység mely szabálysértési¹⁴ vagy büntetőjogi tényállásba¹⁵ tartozik.

A két évtizeddel ezelőtt elfogadott 13/2001. KöM rendelet összesen kilenc érték-kategóriát alkalmaz az élő szervezetek egyedeire¹⁶ 2.000 Ft és 1.000.000 Ft között.¹⁷ A fokozott védelem 100.000 Ft értékkel kezdődik és többek közt azt jelenti, hogy már egy egyedet érintő jogsértés is természetkárosítás bűncselekményének minősülhet. Az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős fajok természetvédelmi értéke növényfajok esetében 10.000 Ft/egyed, állatfajok esetében 25.000 Ft/egyed.

A védett növényfajok egyedeinek pénzben kifejezett értéke 5.000 Ft-nál kezdődik, és a legveszélyeztetettebb, legritkább, fokozottan védett növényfajok egyedeinek értéke – például tornai vértő, tartós szegfű, pilisi len, magyar vadkörte – eléri a 250.000 Ft-ot.

A védett állatfajok egyedei pénzben kifejezett értékének legalacsonyabb összege 2.000 Ft/egyed (éti csiga), ezen túlmenően 5.000 Ft/egyed; 10.000 Ft/egyed; 25.000 Ft/egyed vagy 50.000 Ft/egyed kategóriákba sorolja a rendelet a fajokat. A fokozottan védett állatfajok egyedeinek pénzben kifejezett értéke 1.000.000 Ft/egyedig terjedhet, például a tűzok, a kerecsensólyom, a parlagi sas, a csíkos szöcskeegér, a parlagi vipera, a délvidéki földikutya stb. esetében.

A fenti felsorolásából is jól látható, hogy a mai pénzügyi és gazdasági viszonyok mellett az évekkel ezelőtt megállapított értékek igen alacsonynak tekinthetők és az idő

¹³ Tvt. 80. §, a természetvédelmi bírság kiszabásával kapcsolatos szabályokról szóló 33/1997. (II. 20.) Korm. rendelet.

¹⁴ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény, kiemelten 187.§

¹⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.), kiemelten: 242.§ - 243.§.

¹⁶ A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 4. § p) pontja értelmében egyed (példány): élő szervezet, annak valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota és származéka, valamint az elpusztult élőlény, illetve az a termék vagy készítmény, amelyről csomagolása vagy egyéb irat, adat, illetve körülmény alapján megállapítható, hogy a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.

¹⁷ Értékkategóriák: 2000 Ft, 5000 Ft, 10 000 Ft, 25 000 Ft, 50 000 Ft, 100 000 Ft, 250 000 Ft, 500 000 Ft, 1 000 000 Ft.

múlása miatt a korábban fennálló értékegyensúly megbomlott, főképp, ha azokkal a költségtényezőkkel és árakkal is összevetjük őket, melyek a védett fajokat veszélyeztető beruházások kivitelezése során merülnek fel. **A fajok értékének megfelelő meghatározása egyrészt szorosan kapcsolódik a P) cikkben foglalt államcél teljesítéséhez, másrészt hozzájárulhat ahhoz, hogy az állami vagyont érintő elemek tekintetében megfelelő döntések születhessenek,** tehát például egyes természeti erőforrások (védett fajok) értéke ne legyen kirívóan alacsony más vagyonelemek (pl.: az ásványi nyersanyagok, vagy vadászható állatfajok) értékéhez képest. Ehhez hasonlóan, a területhasználati döntések során is pontosabb, egy adott terület valós értékét és jelentőségét pénzügyi szempontból is jobban tükröző adatok kerülhetnek mérlegelésre a döntéshozatal során. Egy piacgazdaságban az áruk és szolgáltatások árai szüntelenül változnak, többségében emelkednek, míg egyes esetekben talán csökkennek. Az elmúlt években szinte minden áru és szolgáltatás ára jelentős mértékben emelkedett, amelyhez azonban látványosan nem igazodott a 13/2001. KöM rendelet szabályozása, vagyis a fajok értékének meghatározása.

Figyelemmel arra, hogy az ország természetvédelmi oltalom alatt álló fajainak értéke egyfelől az e téren rendelkezésre álló állami vagyon összegét is meghatározza, illetve másfelől mutatja a pusztulásuk esetén bekövetkező kár nagyságát, jelentőségét is, ezért távolról sem mindegy, hogy az egyes elemekhez milyen értéket rendelünk hozzá. A13/2001. KöM rendelet szabályozásának e tekintetben történő elavulása egyben az állami vagyon folyamatos értéktelenedését is maga után vonja.

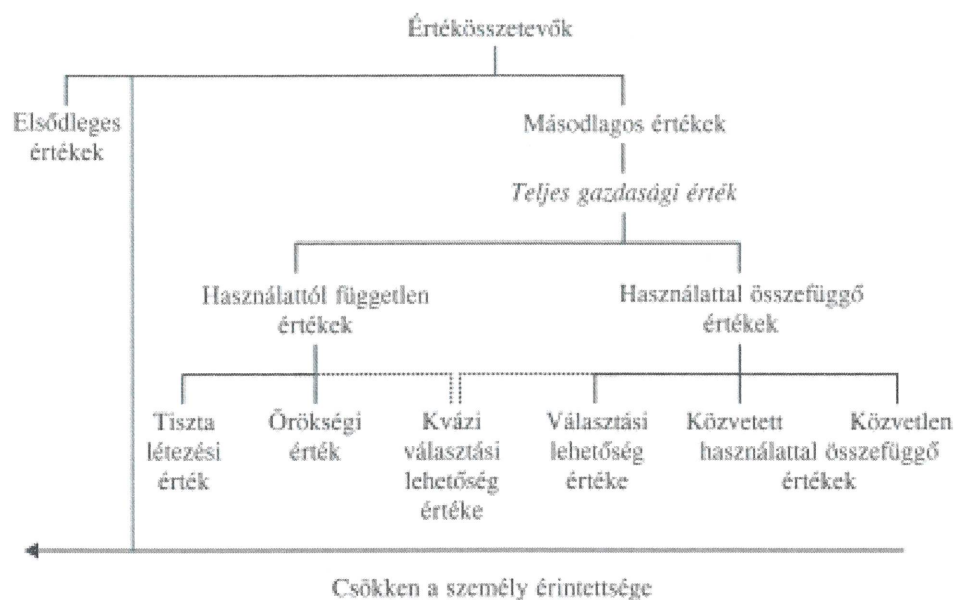
III. Közgazdasági áttekintés

A környezeti javak, természeti erőforrások reális értékelése komoly problémákba ütközik, ami egyrészt azzal magyarázható, hogy azok alapvetően a közjavakhoz sorolhatók. Ennek következtében nincs a magánjavakhoz hasonló piacuk, így áruk sem ismert. Mivel értékelésük a korábbiak alapján a módszertani kihívások ellenére is fontos, különböző helyettesítő módszerek alkalmazásával kaphatunk információt a természeti erőforrások pénzbeli értékére vonatkozóan.

A közgazdasági szakirodalomban a környezeti javak értékelésének számos módszere létezik, melyek különféle megközelítést alkalmaznak e javak pénzbeli értékének meghatározására. Szem előtt kell tartani, hogy **egy adott faj értéke valójában sok szempontból felbecsülhetetlen, ha azonban nem adunk neki számszerűsíthető értéket, akkor a jelenlegi gazdasági környezet nulla értéken fogja figyelembe venni a döntések során.** Erre tekintettel a közelítő, nem tökéletes érték is jobb, mintha nem értékelnénk őket. A következő ábra a környezeti javak értékösszetevőinek egy lehetséges, széles körben elfogadott felépítését mutatja.¹⁸

¹⁸ Turner, R. K.–Pearce, D.–Bateman, I. [1994]: Environmental Economics: An elementary introduction. Harvester Wheatsheaf, Hemel Hempstead, UK alapján magyarul Kerekes Sándor–Szlávik János [1999]: A környezeti menedzsment közgazdasági eszközei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Második kiadás (első kiadás: 1996), Budapest; Forrás: Marjainé Szerényi Zsuzsanna A természeti erőforrások pénzbeli értékelése, Közgazdasági Szemle, XLVIII. évf., 2001. február (118. o.)

A természeti erőforrások értékösszetevői

Forrás: Pearce– Turner [1994] alapján; magyarul lásd Kerekes– Szilávik [1999].

Amint az ábrából is látszik, a védett **fajok teljes gazdasági értékének a tényleges „használattal összefüggő érték” mellett egyéb, a használattal össze nem függő eleme is van, úgymint tiszta létezési érték (existence), valamint az örökségi érték (bequest value).** Előbbi azt fejezi ki, hogy egy természeti érték önmagában, hasznától függetlenül is értéket képvisel a jelen generáció számára pusztán létezése által, míg utóbbi szerint értéket lehet tulajdonítani annak is, hogy a természeti erőforrásokat a jövő generációk számára megőrizzük.¹⁹ **A használattól független és a használattal összefüggő értékek határán áll az ún. kvázi választási lehetőség értéke (quasi option value).** Ez az összetevő azon a feltételezésen alapszik, hogy amennyiben nem őrzünk meg egy erőforrást, akkor olyan jövőbeli értékeket, hasznokat veszíthetünk el, amelyekről jelenleg még nincs tudomásunk, de azok a tudomány fejlődésével és az ismeretek bővülésével a jövőben nyilvánvalóvá válhatnak. Ha például egyes fajok eltűnnek, akkor ezzel együtt eltűnik az általuk hordozott genetikai információ, így például annak lehetősége is, hogy belőlük gyógyszereket, egészségvédő szereket állítsunk elő a későbbiekben.

Ezek az értékelési elemek sokkal összetettebb szempontokat tartalmaznak, amelyek alapján az adott természeti erőforrást, fajt, mint vagyont jobban meg lehet jeleníteni, állapotát minősíteni és a változásokat értékelni. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a teljes gazdasági érték alapú számításokat manapság már egyre inkább az ökoszisztéma-szolgáltatás alapú értékelésekben alkalmazzák.²⁰

Az Alaptörvény P) cikke által védeni rendelt természeti örökséggel – úgymint a talaj, erdők, vízkészletek, biodiverzitás – való gazdálkodás vizsgálatához használható értékelési módszereket több tudományág vizsgálja. Minden esetben az elvi kiindulópont szerint az Alaptörvény által előírt – fent részletezett – kötelezettségeknek, kiemelten az államot és mindenkit terhelő hármas kötelezettségnek (védelem, fenntartása, megőrzés) csak akkor lehet

¹⁹ A természetvédelemben alkalmazható közgazdasági értékelési módszerekről szóló könyv (Szerk.: Marjainé Dr. Szerényi Zsuzsna Bp., 2005.) alapul vételével.

²⁰ <https://termeszetem.hu/hu/okoszisztéma-szolgáltatások/eredmények>

eleget tenni, ha létezik egy olyan szempontrendszer, amely alapján mérni és minősíteni lehet az egyes vagyonelemeket érintő állami, üzleti, illetve egyéni döntéseket, annak alapján, hogy azok milyen hatással vannak az adott vagyonelem állapotára.²¹

IV. Összegzés és javaslat

A biológiai sokféleség megőrzése nem kétségesen alapvető fontosságú, hiszen egyéb funkciói mellett az emberi élethez, jól-léthez és jóléthez szükséges ún. ökoszisztéma-szolgáltatások biztosításához is elengedhetetlen. A természetvédelmi oltalom alatt álló fajok fontos szerepet játszanak számos ökoszisztéma-szolgáltatás biztosításában, például alapvető fiziológiai szükségleteket elégítenek ki (levegő, víz, talaj, nitrogén ciklus); kiemelkedő jelentőségük van az éghajlat szabályozása; a beporzás; vagy a technológiai felhasználás (biológiai tisztítás, biológiai növényvédelem) terén; valamint jelentősek a rekreáció, turizmus, gyönyörködtetés, esztétikai élmény szolgáltatásában is. Ezeket a fajok, ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatásokat használjuk, élvezzük előnyeiket, szedjük hasznaikat, de a gyakorlatban legtöbbször nem fizetünk értük. **Bár nagyon nehéz a természeti tőke és az egyes fajok, illetve az e fajok által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások értékét számszerűsíteni, mégis mindenképpen szükséges,** méghozzá olyan mértékben, amely kihangsúlyozza e fajok és szolgáltatások kiemelkedő jelentőségét, tükrözi a bennük rejlő állami vagyon értékét, valamint kellő visszatartó erőt jelent az esetleges veszélyeztetés vagy károsítás ellen. A hatályos 13/2001. KÖM rendeletben meghatározott értékek ennek a feladatnak jelenleg már nem felelnek meg.

Fentiek alapján időszerű a természeti értékek pénzben kifejezett értékének növelése (valójában a megváltozott helyzetben egyensúlyba hozása) – az értékösszetevők minél teljesebb körének figyelembevételével és folyamatos értékkövetéssel –, annak érdekében, hogy értékjelző szerepük biztosítva legyen a társadalom felé, a hozzájuk kapcsolódó tevékenységek megítélése valószerűbb legyen, a kapcsolódó szankciók arányosak legyenek, ezzel a jogellenes tevékenységektől való tartózkodást is jobban elősegíthessék.

Az állami természetvédelem működését meghatározó jogszabályi keret egyik alapvető pillére a hatékony szervezetrendszer és intézményi működés²², amelynek egyik nem elhanyagolható eszköze a megfelelő szankcionálás. Indokolt tehát a fajok megnövelt értéke révén visszaállítani a megbomlott értékegyensúlyt, hogy egyrészt az elkövetett jogellenes cselekmények súlya jobban érzékeltető legyen, másrészt reálisabb, a védett természeti értékeket veszélyeztető tevékenységek jelenlegi költségeihez igazodó szankcionálásra adjon lehetőséget. A társadalmi hasznosságon túlmenően a fajok értékének megfelelő mértékű pénzbeli meghatározása a társadalom szemléletformálásában is különös jelentőséggel bírhat.

Összegezve a fentieket, javaslom a 13/2001. KöM rendelet módosítását. Egyrészt a benne szereplő fajok pénzben kifejezett értékét addig a mértékig időszerű és szükséges növelni, amely a jelen gazdasági és pénzügyi viszonyoknak megfelel, valamint tükrözi az értékösszetevők minél teljesebb körét, továbbá kellő visszatartó erőt képvisel a jogellenes magatartás megakadályozására. Másrészt biztosítani kell ennek a szabályozási célnak a folyamatos érvényre juttatását, ezért a rendeletet egy olyan mechanizmussal szükséges

²¹ Sulyok Katalin: A természeti tőke értékelése az Alaptörvény tükrében In: Magyar Tudomány 182. évf., 10. szám (2021)

²² A jövő nemzedékek szószólójának elvi állásfoglalása a környezetvédelem szervezeti rendszerével kapcsolatos elvárásokról, különös tekintettel a hatósági szervezetrendszer kérdéseire:

https://www.ajbh.hu/documents/10180/2762244/Elvi_%C3%A1ll%C3%A1sfoglal%C3%A1s_Fel%C3%BCgyel%C5%91s%C3%A9gek_integr%C3%A1ci%C3%B3ja_2018.05.08.pdf/f7b76ffa-f01a-3b8c-aaf0-ed6948efe5b7

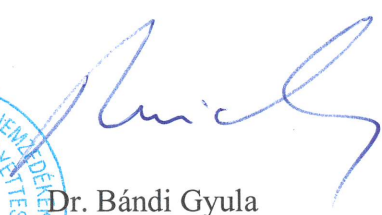
kiegészíteni, mely **biztosítja a pénzben kifejezett értékek folytonos aktualizálását (például indexálás révén)**. Tekintettel arra, hogy e természeti értékeket leggyakrabban beruházások fenyegetik, megfontolásra érdemesnek tartom azoknak egy beruházási, építési típusú indexhez kötését.

Javaslatom alapvetően a jövőbeli szabályozási koncepcióra, illetve ennek alapján a szabályozás irányaira, tartalmának legfőbb elemeire irányul, hiszen a jogalkotó kizárólagos feladata és mérlegelési jogköre a lehetséges megoldások felmérése, valamint a közülük történő választás, így a (részlet)sabályok, illetve a jogszabályok gyakorlati alkalmazási útmutatóinak megalkotása.

Meggyőződésem, hogy a fenti javaslat megvalósítása révén jobban érvényre juttatható az Alaptörvény P) cikkében foglalt államcél, a biodiverzitás védelme, amely jelentősen javíthatja hazánk környezeti, természeti állapotát, továbbá hozzájárulhat az emberi jól-lét, illetve a jövő nemzedékek megfelelő szintű szükségleteinek biztosításához.

Budapest, 2023. november 22.

Dr. Bánda Gyula
a jövő nemzedékek szószólója